

В українському кримінальному праві гетьманської доби з'являються цілком нові поняття, пов'язанні з ускладненням суспільних відносин і розвитком правових ідей.

Список використаних джерел

1. Грозовський І. Козацьке право / І. Грозовський // Право України. – 1997. – № 6. – С. 76–80.

2. Гуржій О. І. Право в Українській козацькій державі (II пол. XVII–XVIII ст.) / Гуржій О. І. – К., 1994.

3. Любченко Д. І. Розвиток кримінального права Гетьманщини у другій половині XVII – XVIII ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Д. І. Любченко. – К., 2005. – 25 с.

4. Новітні технології у науковій діяльності і навчальному процесі: Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених (Чернігів, 16–17 квіт. 2013 р.) : тези доповідей : в 2-х т. Т. 2. Гуманітарні науки. – Чернігів : Черніг. держ. технол. ун-т, 2013. – 543 с.

5. Пашук А. Й. Суд і судочинство на Лівобережній Україні в XVII–XVIII ст. / Пашук А. Й. – Львів, 1967. – 178 с.

*Горох О. П.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевих правових
наук Національного університету
“Києво-Могилянська академія”*

ЩОДО ЗАКОННОСТІ ОКРЕМИХ РІШЕНЬ ПРО ВІДМОВУ В УМОВНО-ДОСТРОКОВОМУ ЗВІЛЬНЕННІ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ

Підставою умовно-дострокового звільнення від відбування покарання є виправлення засудженого. Виправлення засудженого – процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослужняної поведінки (ч. 1 ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України). Це той оптимальний результат, який має бути досягнутий під час виконання покарання.

За змістом закону засуджений має довести виправлення своєю сумлінною поведінкою і ставленням до праці. Оцінювання ступеня виправлення має ґрунтуватися не лише на юридичних критеріях, а й урахувати весь комплекс педагогічних і психологічних аспектів оцінювання особистості, які дають підстави вважати, що в засудженого сформувалась соціально визначена саморегульована поведінка [1].

Інших підстав умовно-дострокового звільнення від відбування покарання ст. 81 Кримінального кодексу (КК) України не містить. Однак зазначимо, що трапляються випадки, коли суди відказують в умовно-достроковому звільненні засудженого від відбування покарання беручи до уваги інші, не передбачені законом обставини. Така судова практика потребує коментування.

Наприклад, Миколаївський районний суд Львівської області, відказуючи постановами від 19 листопада 2010 р. та 19 вересня 2013 р. в умовно-

достроковому звільненні П. та Л. від відбування покарань, врахував винятково ступінь тяжкості вчинених засудженими злочинів: ч. 2 ст. 152, ч. 1 ст. 186 КК України та ч. 3 ст. 152, ч. 2 ст. 153 КК України відповідно [2]. Ураховуючи винятково тяжкість вчинених злочинів (ч. 2 ст. 309, ч. 2 ст. 307 КК України) постановою Шевченківського районного суду м. Львова від 8 квітня 2013 р. відказано в умовно-достроковому звільненні від відбування покарання і Ф. [3].

Без сумніву, такі рішення не відповідають положенням ст. 81 КК України. Пленум Верховного Суду України роз'яснив, що судам у розгляді питання про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання слід ретельно з'ясувати ставлення засудженого до вчинення злочину [абз. 2 п. 17 ППВСУ “Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м'яким” від 26 квітня 2002 р. № 2]. Тому якщо засуджений фактично відбув визначене йому судом покарання, визнав свою вину у вчиненому злочині, широко розкався і довів своє виправлення сумлінною поведінкою і ставленням до праці до нього суд може застосувати умовно-дострокове звільнення від відбування покарання.

Нерідко суди відказують в умовно-достроковому звільненні від відбування покарання, вважаючи, що не відшкодування засудженим за час відбування покарання завданої злочином шкоди не доводить його виправлення [4].

Передусім треба зазначити, що ст. 81 КК України не передбачає як підставу умовно-дострокового звільнення від відбування покарання відшкодування заподіяної злочином шкоди. Тому відмова в умовно-достроковому звільненні від відбування покарання засудженого у зв'язку з не відшкодуванням ним завданої злочином шкоди є неправильним застосуванням закону про кримінальну відповідальність [5].

Варто також урахувати, що засуджений не зміг цього зробити з об'єктивних причин, наприклад, через відсутність в установі виконання покарання суспільно корисної оплачуваної праці; невеликим заробітком, з якого здійснюється погашення цивільного позову. У зв'язку з цим часткове відшкодування засудженим заподіяних злочином збитків за час перебування в установі відбування покарання може свідчити про його намір відшкодувати ці збитки повним обсягом після умовно-дострокового звільнення від відбування покарання [6].

Та обставина, що засуджений раніше вже звільнявся умовно-достроково і знову вчинив умисний злочин також часто фігурує серед підстав відмови у застосуванні щодо до нього норм цього виду звільнення від відбування покарання [7]. Свої рішення суди мотивують тим, що засуджений, незважаючи на вияв щодо нього гуманізму, належних висновків для себе не зробив і знову продовжив злочинну діяльність. Тому застосування стосовно такого засудженого норм про умовно-дострокове звільнення відбування видається не ефективним.

Аналогічні аргументи під час відмови у застосуванні щодо засуджених норм про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання суди використовують і в тих випадках, коли особа стосовно якої ухвалюється аналізоване рішення відбуває покарання за злочин, учинений протягом іспитового строку за попереднім вироком суду [8].

Як відомо, ст. 81 КК України не містить заборони у застосуванні умовно-дострокового звільнення від відбування покарання до зазначених категорій осіб. Однак суди у своїй практиці демонструють власне оцінювання ймовірності

виправлення таких осіб. При цьому постановою Пленуму Верховного Суду України “Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м’яким” від 26 квітня 2002 р. № 2 будь-яких рекомендацій стосовно цього питання не містить [9].

Вбачається, що зайнята судами стосовно цього непростого питання позиція є обґрунтованою. Насправді йдеться про виправлення осіб, які раніше звільнялися умовно-достроково і знову вчинили умисний злочин протягом невідбутої частини покарання, а також тих, які відбувають покарання за злочин, учинений протягом іспитового строку за попереднім вироком суду надто складно. Позитивна поведінка таких осіб, як правило, зумовлена їх пристосуванням до вимог адміністрації установи відбування покарання для повторного отримання можливості бути звільненим від відбування покарання.

У зв’язку з цим варто погодитись з ученими, які пропонують заборонити застосування умовно-дострокове звільнення до осіб, які раніше звільнялися від покарання умовно-достроково (або яким покарання замінювалося більш м’яким) та які знову вчинили умисний злочин протягом невідбутої частини покарання (або протягом відбування більш м’якого покарання) [10, с. 609]. Таким чином, аналогічну заборону варто поширити і на засуджених, які відбувають покарання за злочин, учинений протягом іспитового строку за попереднім вироком суду.

Сумлінну поведінку та сумлінне ставлення до праці засуджених має демонструвати протягом усього періоду відбування покарання, а не безпосередньо перед розглядом судом подання (клопотання) про умовно-дострокове звільнення. На цьому, зокрема, наголошує і Пленум Верховного Суду України, зазначивши таке: вирішуючи питання про застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання суди мають враховувати поведінку засудженого та його ставлення до праці за весь період відбування ним покарання [п. 13 ППВСУ “Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м’яким” від 26 квітня 2002 р. № 2].

У зв’язку з цим видається правильною практика тих суддів, які беруть до уваги характеристики на засудженого протягом усього часу відбування ним покарання. При цьому якщо засуджений демонструє позитивну поведінку лише протягом останнього року, що передє розгляду судом подання про умовно-дострокове звільнення (а до цього демонстрував негативну поведінку), суди не схильні констатувати “тверде” виправлення засудженого [11].

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації з організації роботи, пов’язаної з забезпеченням прогресивної системи відбування покарання в установах виконання покарання.
2. Архів Миколаївського районного суду Львівської області. Справи № 5-655/10; № 1313/2802/2012.
3. Архів Шевченківського районного суду м. Львова. Справа № 466/2146/13-к.
4. Архів Софійського районного суду Дніпропетровської області. Справа № 5-326/10.
5. Архів апеляційного суду Чернівецької області. Справа № 11-66/2011; архів апеляційного суду Івано-Франківської області. Справа № 0907/18184/2012.
6. Архів апеляційного суду Чернівецької області. Справа № 11-67/2011.
7. Архів Суворовського районного суду м. Херсона. Справа № 2120/1404/12.

8. Архів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Справа № 5-1956км13.

9. Доречно зазначити, що в іншій своїй постанові ВСУ не рекомендує застосовувати повторне звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України) у разі вчинення особою під час іспитового строку нового злочину (абз. 4 п. 10 ППВСУ “Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м’яким” від 26 квітня 2002 р. № 2).

10. Письменський Є. О. Теоретико-прикладні проблеми звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України : моногр. / Письменський Є. О. ; наук. ред. д-р. юрид. наук, проф. О. О. Дудоров. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. – 727 с.

11. Архів апеляційного суду Сумської області. Справа № 592/5780/13-к.

*Джуужа А. О.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін Інституту кримінально-
виконавчої служби*

МІСЦЕ СУДУ В СИСТЕМІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Відповідаючи на питання, що є підґрунтям функціонування українських судів, потрібно насамперед звернутися до Основного Закону України. Згідно зі ст. 2 Конституції України завданням суду є: здійснення правосуддя на засадах верховенства права, забезпечення кожному права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України [1]. Здійснення правосуддя на засадах верховенства права гарантується в тому числі й неповнолітнім особам (дітям).

Главою 38 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України передбачено спеціальну процедуру розгляду справ з участю неповнолітніх осіб. Також передбачено, що з неповнолітніми будуть працювати спеціально уповноважені на це судді та слідчі.

У ч. 10 ст. 31 Закону України “Про судоустрій та статус суддів” сказано: “...кримінальне провадження щодо розгляду справ стосовно неповнолітньої особи здійснюється суддею, уповноваженим згідно зі Законом України “Про судоустрій і статус суддів” на здійснення кримінального провадження стосовно неповнолітніх” [2]. Тобто уповноважений суддя має відповідну спеціалізацію та повинен відповідати всім вимогам до нього, як до судді, котрий розглядає справи зазначеної категорії.

Характеризуючи суддів, які уповноважені здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, потрібно зазначити, що вони обираються з числа суддів відповідного суду зборами суддів цього суду на пропозицію голови суду або на пропозицію будь-якого судді цього суду, якщо пропозиція голови суду не була підтримана, на строк не більше як три роки і можуть бути переобрані повторно. Кількість суддів, уповноважених здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, визначається окремо для кожного суду зборами